

EDICE „ZKUŠENOSTI VĚKŮ“

ŘÍDÍ A. CEKOTA

NICCOLÓ MACHIAVELLI
VLÁDY A STÁTY

ÚVAHY O JEJICH VZNIKÁNÍ, TRVÁNÍ A UPADÁNÍ

(Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio)

Z ITALŠTINY PŘELOŽIL

ST. JANDERKA

1 9 3 9

VYDALO NAKLADATELSTVÍ TISK S. S. R. O. VE ZLÍNĚ

O B S A H

Úvodem	5
Pozdrav, který zaslal Niccoló Machiavelli Zanolimu Buondelmontimu a Cosimovi Rucellaimu	11

První kniha úvah 13

1. Jaký je všeobecně původ města a jaký byl původ Říma	16
2. Jaké jsou vládní formy a ke které patřil Řím	22
3. Které události v Římě vedly k zavedení tribunů lidu a tím k zdokonalení republiky	30
4. Nesvornost římského lidu a senátu přinesla repu- blice svobodu a moc	32
5. Komu je bezpečnější svěřit střežení svobody, lidu nebo mocným, a kdo má větší zájem na vyvolá- ní nepokojů: ten, kdo chce získat, nebo ten, kdo chce udržet	35
6. Bylo možné dát Římu takovou ústavu, která by byla odstranila nepřátelství mezi lidem a senátem?	39
7. Jak jsou v republice potřebné žaloby k udržení svobody	46
8. Jak užitečné jsou republice žaloby, tak zhoubné jsou jí pomluvy	51
9. Muž, který chce ustavit republiku nebo v republice změnit všechna stará zařízení, musí být sám	56
10. Jak chvályhodní jsou zakladatelé republiky nebo říše, tak zasluhují odsouzení zakladatelé tyranie	60
11. O náboženství Římanů	66

12. Jak je důležité všimnout si náboženství a jak klesla Itálie proto, že vinou římské církve nemá náboženství	71
13. Jak Římané užívali náboženství k uspořádání státu, k svým podnikům a k potlačování povstání	76
14. Římané vykládali auspicia podle toho, jak vyžadovaly okolnosti, a budili chytře zdání, jako by zachovávali náboženství, když je z nouze nezachovávali. Snižoval-li však kdo zločinně jeho vážnost, potrestali jej	80
15. Jak se Samnité v zoufalém postavení uchýlili k náboženství jako k poslednímu útočišti	83
16. Jestliže se národ zvyklý monarchistické vládní formě nějakou událostí osvobodí, udrží jen těžko svou svobodu	86
17. Přijde-li zkažený národ k svobodě, může se udržet jen s krajními obtížemi	91
18. Jakým způsobem možno ve zkažených městech udržet svobodnou ústavu a jak ji zavést, není-li jí ještě	95
19. Po vynikajícím knížeti se může slabý udržet, ale po slabém se s druhým slabým knížetem neudrží žádná říše	101
20. Následují-li po sobě dvě statečná knížata, přináší to úspěchy. Spořádané republiky mají přirozeně statečné vládcy, a proto jejich výboje a vzrůst na mohutné říše	104
21. Jak hanebné je pro knížete nebo republiku, když nemají svých zbraní	105
22. Co třeba říci o třech římských Horacích a třech albánských Kuriácích	107
23. Jen spojenými brannými silami můžeme vsadit všechno do hry, a proto obsazení průsmyků je často nebezpečné	109
24. Spořádané republiky mají stanoveny odměny a tresty pro své občany a nikdy nevyrovnávají tresty zásluhami	112

25. Kdo chce zreformovat starou ústavu ve svobodném státě, zachovej aspoň stín starých forem	114
26. Nový kníže musí v novém městě nebo provincii převrátit a přetvořit všechna dosavadní zřízení	116
27. Lidé bývají velmi zřídka zcela dobří nebo zcela zlí	118
28. Proč nebyl Řím tak nevděčný k svým občanům jako Athény	120
29. Kdo je nevděčnější, národ, anebo kníže?	122
30. Jak může kníže nebo republika zabránit nevděku a co musí dělat vojevůdce nebo občan, aby se nestal jeho obětí	127
31. Římští vojevůdcové nebyli za chyby nikdy mimořádně trestáni. Nebyli trestáni ani tehdy, když z neopatrnosti nebo řídíce se špatným pravidlem způsobili republice škodu	130
32. Republika nebo kníže nesmějí odkládat pomoc trpícímu lidu	133
33. Jestliže zlořády ve státě nebo směřující proti státu dosáhly určité velikosti, je lepší získat čas než užit násilí	135
34. Diktátorská moc římské republiky neškodila, nýbrž prospěla. Svobodě škodí, jestliže na sebe strhne moc jediný občan, ne jestliže mu ji udělí svobodným hlasováním	139
35. Proč bylo zřízení decemvirátu na škodu římské republiky, ačkoli byl jmenován veřejným a svobodným hlasováním	143
36. Občané, kteří zastávali vyšší úřady, nemají pohrdnout nižšími	146
37. Jak vznikl v Římě zákon o půdě. Jak nebezpečné je vydat v republice zákon, sahající daleko do minulosti a přičítící se staré tradici	148
38. Slabé republiky jsou nerozhodné a nedovedou si poradit. Učiní-li někdy nějaké rozhodnutí, je to více z nouze než ze svobodné vůle	153
39. U různých národů vidíme často stejné události	158

40. Jmenování decemvirátu v Římě a čeho si při tom třeba všimnout. Zde poznáme, jak táž událost může republiku zachránit anebo zničit . . . 161
41. Přejít od skromnosti k pýše, od mírnosti k ukrutnosti bez náležitého přechodu je nemoudré a zbytečné . . . 170
42. Jak snadno se lidé zkazí . . . 171
43. Mužové, kteří bojují za vlastní slávu, jsou dobrými a věrnými vojáky . . . 172
44. Lid bez hlavy není k ničemu. Nesmíme nejdříve hrozit, a pak žádat o moc, abychom hrozbu uskutečnili . . . 174
45. Je špatným příkladem nezachovávat zákon, zvláště však od toho, kdo je jeho původcem. Činí-li vládce městu každý den nová příkoří, vydává se sám v nebezpečí . . . 176
46. Lidé přecházejí od jednoho druhu ctižádosti k druhému. Nejdříve se snaží nedát se urazit, pak teprve urážet druhé . . . 179
47. Ačkoli se lidé dají oklamat ve všeobecnostech, neklamou se v podrobnostech . . . 182
48. Kdo chceš zabránit tomu, aby nebyl úřad udělen člověku špatnému nebo se zlými úmysly, zaříd', aby se o úřad ucházel buď muž příliš špatný a příliš zlý, nebo muž velmi šlechetný a ctnostný . 187
49. Jestliže města, která jsou svobodného původu, jako Řím, nalézají těžko zákony, kterými by se udržela, města původu přímo služebného je vůbec nenajdou . . . 188
50. Žádný radní ani úřad nesmí mít takovou moc, aby mohl brzdit chod státního stroje . . . 192
51. Republika nebo kníže musí dělat, jako by konali ze šlechetnosti to, k čemu je nutí nouze . . . 194
52. Chceme-li zkrotit zpupného muže, který se v republice stane mocným, není jistějšího a klidnějšího prostředku než odříznout mu cesty, po kterých dospěl k moci . . . 196

53. Lid, klamán přeludem dobra, žádá často svou záhubu. Jak lehce se dáme strhnout velkými nadějemi a sliby	199
54. Jak může vynikající muž zkrotit vzbouřený dav	204
55. Jak snadné je vládnout v městech, kde je lid nezkažený. Kde je rovnost, tam nelze zavést neomezenou monarchii, kde není, tam nelze zavést republiku	206
56. Dříve než postihnou město nebo zemi velké rány, přicházejí znamení, která je věští, a lidé, kteří je předpovídají	212
57. Lid jako celek je statečný, jako jednotlivci slabý	214
58. Dav je moudřejší a stálejší než knížata	216
59. Na které spolky a spojenecké smlouvy můžeme spoléhat více, na ty, které jsme uzavřeli s republikou, nebo na ty, které jsme uzavřeli s knížetem?	223
60. Konsulát a každá jiná hodnost v Římě byly udíleny bez zřetele k stáří	227

Druhá kniha úvah 229

1. Co přispělo více k velikosti říše, které Římané dobyli, statečnost, či štěstí?	234
2. S jakými národy musili Římané válčit a jak úporně tyto národy hájily svou svobodu	239
3. Řím se stal velikým městem proto, že sousední města zničil a přijímal snadno cizince se stejnými právy	248
4. Republiky se zvětšovaly trojím způsobem	251
5. Střídání sekt a jazyků, spolu s morem a zátopami zatlačuje vzpomínky na bývalé doby	258
6. Jak vedli Římané válku	261
7. Kolik půdy rozdávali Římané kolonistům?	264
8. Proč národy opouštějí svou vlast a zaplavují jiné země	265
9. Z kterých příčin obyčejně vzniká válka mezi dvěma mocnostmi	270

10. Peníze nejsou mízou války, jak se obyčejně domníváme	273
11. Není dobře uzavřít spolek s knížetem, jehož sláva je větší než jeho vojenská moc	278
12. Co je lepší, když se bojíme napadení: udeřit napřed, nebo vyčkat války?	280
13. Z nízkého stavu k velikosti se dostaneme spíše podvodem než silou	286
14. Často se klameme, myslíme-li si, že zpupnost můžeme přemoci skromností	289
15. Slabé státy se rozhodují pomalu a pomalé rozhodování je vždycky škodlivé	292
16. Jak velice se vojáci naší doby odcizili taktice starých	297
17. Jakou cenu mají naše vojska přikládat dělu? Cení si je dnes právem tak vysoko?	303
18. Podle názoru Římanů a pravidel válečnického umění starých národů je důležitější pýchota než jezdecktvo	312
19. Výboje vedou špatně zařízené republiky, které si nepočínají podle dokonalého vzoru Římanů, ke zkáze, ne k velikosti	319
20. V jaké nebezpečí se vydává kníže nebo republika, kteří používají ku pomoci cizích vojsk nebo žoldnéřů	326
21. Římané poslali svého prvního praetora do Capuy, když byli vedli války už čtyři sta let	329
22. Jak mylně a zaujatě posuzují lidé často nejdůležitější věci	332
23. Jak velice se Římané vyhýbali střední cestě, stalo-li se něco, co vyžadovalo rozhodnutí o poddaných	336
24. Pevnosti jsou vesměs více na škodu než ku prospěchu	343

25. Napadnout nesvorné město v domnění, že nám jeho nesvornost pomůže k vítězství, je zvrácený podnik	353
26. Hanobení a potupné výtky budí nenávisť proti jejich původci a nic mu neprospějí	356
27. Moudrým knížatům a republikám musí stačit, že zvítězí, neboť nespokojíme-li se tím, většinou ztrácíme	359
28. Jak nebezpečné je pro republiku nebo knížete nechat bez trestu křivdu spáchanou na státě nebo jednotlivci	364
29. Osud lidí zaslepí, nechce-li, aby se postavili proti jeho plánům	367
30. Skutečně mocné republiky a knížata nevykupují spojenecké svazky penězi, nýbrž statečností a válečnou slávou	371
31. Jak je nebezpečné věřit vyhnancům	376
32. Kolika způsoby dobývali Římané opevněných míst	378
33. Římané dávali svým vojevůdcům neomezenou plnou moc	383

Třetí kniha úvah 387

1. Aby se sekta nebo republika dlouho udržely, je třeba zavádět je často nazpět k jejich začátku	387
2. Jak je moudré předstírat ve vhodnou dobu hloupost	394
3. Pro zachování znovu získané svobody je třeba zabít syny Brutovy	397
4. Král nesedí pevně na trůně, dokud žije královský rod, který zapudil	400
5. Jak král ztratí zděděnou říši	402
6. O spiknutích	405
7. Čím to, že některé revoluce nebo přechody od svobody k porobě a od poroby ke svobodě jsou krvavé, některé nekrvavé	436

8. Kdo chce zničit republiku, musí mít na zřeteli její stav	438
9. Kdo chce být vždy šťasten, musí se měnit s dobou	443
10. Žádný vojevůdce se nevyhne bitvě, chce-li ji protivník svést stůj co stůj	447
11. Kdo musí bojovat s několika protivníky, zvítězí, i když je slabší, jen když vydrží první útok	453
12. Obratný vojevůdce má dovést pohnout své vojáky jakýmkoli způsobem k boji, nepříteli však musí tuto nutnost vzít	457
13. Nač je lépe spoléhat: na dobrého vojevůdce se špatným vojskem anebo na dobré vojsko se špatným vojevůdcem	462
14. Jaké účinky mají neočekávané zjevy uprostřed boje, nebo nové hlasy, které uslyšíme	465
15. V čelo vojska třeba postavit jen jednoho muže, ne mnohé. Několik vojevůdců jen škodí	469
16. Opravdovou zásluhu vyhledáváme jen v těžkých dobách. V obyčejných dobách však nejsou v přízni záslužní mužové, nýbrž jen ti, kteří mohou spoléhat na bohatství nebo příbuzenské svazky	472
17. Je nebezpečné někoho urazit a později mu svěřit důležité státní úkoly	476
18. Nic není vojevůdce důstojnější než předvídat rozhodnutí nepřítele	478
19. Je ve vedení davu lepší dobrota nebo trest?	482
20. Příklad lidskosti zmohl u Falisků více než síla římských zbraní	484
21. Čím to, že Hanibal dosáhl při úplně odlišném postupu týchž úspěchů v Itálii jako Scipio v Hispanii	486
22. Jak tvrdost Manlia Torquata a lidskost Valeria Corvina získala oběma stejnou slávu	490
23. Proč byl Camillus vypuzen z Říma	498
24. Prodloužení vojenské vlády stálo Řím svobodu	500
25. O chudobě Cincinnatově a mnohých římských občanů	503

26. Jak pro ženy stát zahyne	506
27. Jak třeba sjednotit rozdvojené město. Není správný názor, že k ovládnutí měst je třeba udržovat je nesvornými	508
28. Je třeba dávat pozor na činy občanů, neboť často se za ctnostným jednáním skrývá jen začátek tyranie	512
29. Hříchy národů vznikají u knížat	515
30. Občan, který chce v republice svou autoritou vykonat něco dobrého, musí především překonat revnivost. Jak zařídit obranu města proti blížícímu se nepříteli	517
31. Silné republiky a vynikající mužové zachovávají při každé změně Štěstěny totéž smýšlení a touž důstojnost	522
32. Jakých prostředků užili někteří lidé, aby zmařili uzavření míru	528
33. Kdo chce vyhrát bitvu, musí naplnit vojsko důvěrou v sebe i v svého vojevůdce	530
34. Jaká pověst nebo jaký názor způsobuje, že lid začíná nadřizovat některému občanu. Kdo udílí úřady moudřeji: lid anebo kníže?	534
35. Jak je nebezpečné nabízet se za rádce. Čím neobvyklejší je věc, ke které radíme, do tím většího se vydáváme nebezpečí	539
36. Proč se Gallové na začátku bitvy zdáli více než muži a později méně než ženami	543
37. Zda je třeba před bitvou šarvátek, a jakým způsobem máme seznámit vojsko s novým nepřítelem, chceme-li se jim vyhnout	547
38. Jaký má být vojevůdce, kterému má vojsko důvěřovat	552
39. Vojevůdce musí znát dobře terén	555
40. Že lest ve válce je čestná	559
41. Vlast máme bránit, ať to přinese čest anebo hanbu, a ať ji bráníme jakkoliv, dobře ji bráníme	561

42. Vynucené sliby není třeba držet	563
43. Lidé, kteří se narodí v jedné zemi, zachovávají skoro vždy touž povahu	565
44. Často dosáhneme násilím a směrlostí, čeho bychom obyčejným způsobem nedosáhli	568
45. Co je v bitvě lepší: vydržet útok nepřítele a pak na něj zaútočit, nebo na něj zaútočit ihned? . . .	571
46. Čím je to, že některý rod v městě zachovává dlouhou dobu stejné mravy?	572
47. Ctnostný občan musí z lásky k vlasti zapomenout na osobní urážky	574
48. Dopustí-li se nepřítel velké chyby, musíme za tím hledat léčku	575
49. K udržení republiky je třeba každý den nových opatření. Za jaké zásluhy byl Q. Fabius pojmenován „Maximus“	577
